

Planbestämmelser för dagvattenhantering

Uppsala den 22 dec. 2011

Reviderad den 9 sept. 2012

Jonas Christensen

Förord

Denna rapport är skriven på uppdrag av Oxunda Vattensamverkan, med syftet att diskutera hur detaljplanbestämmelser kan utformas när det gäller dagvattenhantering. Oxunda Vattensamverkan omfattar Oxundaåns avrinningsområde och kommunerna Täby, Vallentuna, Upplands Väsby, Sollentuna och Sigtuna.

Målgruppen är i första hand kommunala nämnder med förvaltningar. Läsaren förväntas ha grundläggande kunskap om plan- och bygglagen.

Syftet med rapporten är att försöka ge mer klarhet i frågan om hur planbestämmelser rörande dagvattenfrågor kan eller bör utformas, för att få ner antalet olagliga planbestämmelser. Ambitionen är inte att vinna *full* klarhet.

Författaren gör inga anspråk på att ha belyst alla frågor eller ha analyserat alla tänkbara situationer, utan rapporten ska ses som en första vägledning. Det är alltid den beslutade kommunen som har ansvaret för att myndighetsutövning sker inom lagens ramar. Författaren och Ekolagen Miljöjuridik AB friskriver sig från alla tänkbara anspråk till följd av denna rapport, men det är en förhoppning att den ska bringa viss klarhet i regelröran.

Eftersom rapporten blev avsevärt längre än planerat, har jag valt att lägga slutsatserna först. Den som vill ta del av vägarna fram till slutsatserna, rekommenderas att läsa hela rapporten.

Rapporten är indelad i en Huvuddel, och i ett Appendix där vissa föreslagna planbestämmelser kommenteras.

Ett tack till alla som bidragit med synpunkter på utkast till denna rapport, och bland dem särskilt Anders Hedlund, Sollentuna kommun samt Andreas Jacobs, Täby kommun.

Uppsala i december 2011

Jonas Christensen

Vissa myndigheter och organisationer har givits möjlighet att ge skriftliga kommentarer på rapporten. Några synpunkter har inte inkommit. I denna reviderade version har jag dock korrigerat vissa brister, och i några fall dragit andra slutsatser. Läsaren uppmanas att slänga den tidigare versionen.

Uppsala i september 2012/ D. s.

Innehållsförteckning

Förord	2
Innehållsförteckning	3
Inledande anmärkningar och avgränsningar	4
1. Slutsatser	6
1.1 Följande är viktigt att beakta:.....	6
2. Plan- och bygglagen.....	13
2.1 Inledning.....	13
2.2 Vad kan regleras genom detaljplan?.....	14
2.3 Detaljplanens olika delar	15
2.4 Planbestämmelsernas utformning.....	16
2.5 Planbest. för att minska störningar utanför planomr.....	19
2.6 Hinder för att anta detaljplan?.....	20
2.7 Krav på lokalt omhändertagande av dagvatten.....	23
3. Miljöbalken	24
3.1 Anmälan eller tillstånd för dagvattenanläggningar	24
3.2 Miljöbalkens krav på försiktighetsmått	25
3.3 Förhållandet mellan miljöbalken och PBL.....	27
4. Lag om allmänna vattentjänster	27
5. Gemensamhetsanläggningar	30
Appendix	31
Inledning	31
Kommentarer till förslag på planbestämmelser.....	32
Förkortningar	43
Källförteckning	43

Inledande anmärkningar och avgränsningar

Samtidigt som det hos många kommuner finns höga och lovvärda ambitioner när det gäller att infria diverse miljökrav i och genom planarbetet, kan man också märka frustrationen över att lagstiftningen inte ger utrymme för att säkerställa alla dessa miljömål. Detta märks särskilt tydligt när det gäller säkerställandet av miljö kvalitetsnormer (MKN).

Under arbetet med denna rapport har jag allt mer lagt märke till att många av de plankrav som uppställs i detaljplaner inte har något rättsligt stöd, eller att det utifrån finns förväntningar på att det är planmyndighetens uppgift att säkerställa det ena eller det andra genom planbestämmelser.

Jag uppfattar dock inte att PBL är ett instrument som har kapaciteten att säkerställa varken MKN eller andra miljömål, i den betydelsen att det är genom PBL som man ska se till att alla miljömål klaras. I PBL sägs att MKN ska "följas" vid planläggning och lovgivning. Det betyder att en plan inte får medverka till att MKN inte kan hållas, men det innebär inget "helhetsansvar" för att alla MKN klaras. Den viktigaste implementeringen av ramdirektivet för vatten finns istället i miljöbalken (1998:808) respektive förordning (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön. PBL är också ett instrument i denna verktygslåda när det gäller miljö kvalitetsnormerna, om än med mycket bristfälliga regler. Dessa brister är särskilt tydliga när det gäller kvalitetsnormer för vatten. När det gäller luftkvalitetsnormer bedömer jag att situationen kan vara annorlunda, men detta analyserats inte här.

Trots att det i miljölagstiftningen finns bestämmelser som ska hantera dessa aspekter, såsom vattenförorening, har jag i mina kontakter med plan- och byggförvaltningar upplevt att det finns en misstro mot denna lagstiftning generellt, och mot hur miljöbalkens egenkontroll och tillsyn fungerar i praktiken. Också detta kan vara en orsak till att man gärna vill styra så mycket som möjligt genom planbestämmelser.

Ett mantra som kommer att upprepas i rapporten är att alla plankrav som ställs måste ha sitt tydliga stöd i 4 kap. PBL, och jag bedömer att det för många planhandläggare finns anledning att mer frekvent gå tillbaka till dessa bestämmelser för att se om man är på rätt spår. Jag tror inte det handlar om planhandläggare som medvetet uppställer plankrav som saknar författningsstöd, utan snarare att det beror på en för hög tilltro till vad som kan regleras genom PBL och möjligen för låg tilltro till miljöbalken.

Att många av slutsatserna i rapporten landar i att det inte finns utrymme i PBL för att införa den ena eller den andra typen av planbestämmelse, måste leda till att man istället undersöker vilka möjligheter som finns i andra delar av rättssystemet. Kommunerna har många olika roller när det gäller vafrågor, och för att lösa dessa krävs det därför ofta kommunövergripande samarbete,¹ där såväl miljö- som plan- och byggförvaltning deltar liksom va-huvudmännen och i vissa fall även avfallsnämnden. Samarbetet med andra förvaltningar och nämnder ger värdefull insikt i hur andra arbetar och i hur andra lagområden fungerar. Samtidigt kan det ge grannförvaltningarna värdefull blick i hur PBL fungerar. Det kanske inte finns någon anledning till misstro mot andra förvaltningars möjligheter att ingripa?

En uppmaning till handläggare på olika förvaltningar kan vara att i de fall det verkligen finns luckor i lagsystemet, försök inte täppa igen dem med egna uppfinningar. Se istället till att våra lagstiftare får reda på bristen. Det är så en rättsstat fungerar!

Läsaren ska vara medveten om att många frågor som kunde (borde) ingått i detta projekt har lämnats utanför. Medan vissa av dessa utelämnade frågor kanske har ett snabbt och klart svar, kan andra vara mer komplicerade att svara på. Dessvärre har det inte funnits resurser för att göra någon genomgång av rättspraxis, vilket naturligtvis är en brist.

Bland de frågor som medvetet har lämnats utanför projektet, men vars svar kan vara viktiga för helhetsbilden är:

- Vilka möjligheter exploateringsavtal och marköverlåtelseavtal ger för att nå längre än vad PBL nu visar sig göra?
- Hur används ABVA för att reglera förhållandet mellan Va-huvudmannen och brukarna, och hur skulle det kunna utnyttjas?²
- Kan civilrättsliga avtal på annat sätt utnyttjas i förhållandet mellan kommunen och exploatörer?
- Hur ser den interna kommunala beslutsordningen ut, och hur sker kontakterna mellan de olika förvaltningarna?

I denna rapport har jag inte alltid satt ner foten och tydligt markerat vad jag anser vara rätt eller fel, men jag försöker ge min bild av hur jag uppfattar situationen och var det kan finnas problem.

¹ Detta har beskrivits ingående i rapporten Planera vatten och avlopp.

² Allmänna bestämmelser för vatten- och avloppsanläggningar.

1. Slutsatser

Mot bakgrund av de analyser som görs längre fram i denna rapport, dras här följande slutsatser.

1.1 Följande är viktigt att beakta:

- Endast sådana planbestämmelser kan antas som har stöd i 4 kap. PBL.
- En planbestämmelse utan lagstöd är en nullitet och måste inte följas.
- Planbestämmelser ska vara tydliga.
- Planbestämmelser ska inte vara onödigt detaljerade.
- Planbestämmelser kan inte styra människors beteende i dagliga livet.³
- I en detaljplan ska inte regleras mer än vad som är nödvändigt.⁴
- En detaljplan kan inte ändra befintlig bebyggelse, i PBL finns en inbyggd rätt till pågående användning. Befintlig bebyggelse får finnas kvar i strid mot bestämmelser i ny plan.⁵
- I planbestämmelser kan det inte ställas krav på att ytterligare utredningar eller samråd ska genomföras.⁶

1.2 Det krävs författningsstöd. Under devisen ”Den offentliga makten utövas under lagarna” är en grundläggande förutsättning för att införa planbestämmelser, att det finns stöd för dem i lagstiftningen.⁷ Planförfattare uppmanas därför att alltid göra en sådan kontroll, och att inte alltid lita på att alla andra alltid har gjort rätt.

Ett plankrav som saknar rättsligt stöd blir inte mer laglig bara för att planen har vunnit laga kraft. Att ingen har överklagat betyder inte heller att planen är laglig. Att ingen överklagar är snarare ett bevis för att sakägarkretsen i PBL är väldigt snäv.

Ett plankrav som inte har stöd i lag får egentligen inte tillämpas, det är en nullitet. En kommun som framtvingar dyra åtgärder för en exploatör genom lagvidriga planbestämmelser skulle kunna råka ut för skadeståndstalan med stöd i 3 kap. skadeståndslagen.

1.3 Syfte med planbestämmelser: När det gäller tolkningen av vad som kan skrivas in som planbestämmelser vill jag betona att jag i vissa fall uppfattar rättsläget om var gränserna går som oklart och osäkert.

³ PM om bestämmelser i detaljplan, s. 7.

⁴ Ibid s. 7.

⁵ Ibid s. 9.

⁶ Se även Caesar, Lindgren s. 20.

⁷ 1 kap. 1 § 3 st. regeringsformen.

I 4 kap. PBL finns det rättsliga stödet för att införa planbestämmelser, samt vad dessa får reglera. I många fall är det syftet bakom bestämmelserna som avgör om ett plankrav är ok eller inte, men risken är att man till slut hamnar i en märklig diskussion om vad som är möjligt att reglera eller inte. Ett exempel. Jag trycker hårt på att syftet bakom bestämmelsen i 4 kap. 12 § 1p: (skyddsåtgärder för att motverka markförorening, olyckor, översvämning och erosion) är just att genom att införa skyddsåtgärder i planområdet ska risken för t.ex. erosions- eller sättningsskador till följd av översvämning inom planområdet minska. En skyddsåtgärd skulle kunna vara ett fördröjningsmagasin. Om det inte föreligger någon risk för översvämning, men det finns ett behov av ett magasin för att klara av en MKN, eller annat miljökrav, så menar jag att det inte finns något rättsligt stöd för att i detaljplan ställa krav på att detta magasin inrättas.

Ett mer problematiskt fall är var gränsen går för vad som av gestaltungs-skäl kan föreskrivas. Jag har t.ex. inte funnit något rättsligt stöd för att kunna ställa krav på att hustaken ska beläggas med odling av någon växt, t.ex. sedum, för att därigenom fördröja dagvattnets rörelse. Däremot torde det vara helt ok att skriva in denna typ av tak i planen just med hänsyn till gestaltningen. Frågan är då om man ska anse det vara godtagbart att hävda gestaltungs-skäl, men att syftet med planbestämmelsen egentligen är att påverka vattenflödet?

1.4 PBL och vattentjänstlagen: Dagvatten är under vissa betingelser ett avloppsvatten som faller in under lag om allmänna vattentjänster, och som därmed kan falla in under huvudmannens ansvar. Kommunal planläggning kan dock aldrig frånta huvudmannen ansvaret att fullfölja sina skyldigheter enligt vattentjänstlagen.

1.5 Planbestämmelser m.h.t. risker inom planområdet: Med stöd av 4 kap. 12 § 1 p kan kommunen anta planbestämmelser med syfte att motverka risker för översvämningar, skred, ras etc. *inom* planområdet.

1.6 Planbestämmelser m.h.t. risker utanför planområdet: En detaljplan som kommer att medföra risker för något som finns *utanför* planområdet, kan inte repareras genom hårda planbestämmelser. En planbestämmelse med syfte att skydda något inom planområdet kan dock naturligtvis också ge positiva effekter utanför planområdet.

1.7 Att säkra Miljökvalitetsnormer: I rapporten "Miljökvalitetsnormer för vatten" skrivs: för att *säkra* att miljökvalitetsnormerna för vatten följs behö-

ver bland annat dagvattenfrågor hanteras.⁸ Invändningen mot detta är att det inte alls är säkert att PBL erbjuder alla instrument som krävs för att verkligen säkra dessa normer, och det kanske aldrig har varit syftet med PBL. Möjligen ska detta omformuleras till att detaljplaneläggningen inte får bidra till att dessa normer kan komma att överskridas.⁹ I PBL är formuleringen att miljö kvalitetsnormer enligt miljöbalken ska *följas* vid planläggning och ärenden om bygglov.¹⁰

Även om det finns begränsningar i möjligheterna att direkt "säkra" MKN genom detaljplanebestämmelser, kan dessa ändå läggas till grund för t.ex. dimensioneringar och lokaliseringar i planen. Dessa uträkningar bör enligt min uppfattning redovisas i planbeskrivningen tillsammans med de miljö kvalitetsnormer som ska upprätthållas. En MKB ska vid behov upprättas.

Ekelund/Gipperth konstaterar att huvudansvaret för att genomdriva miljöbalkens miljö kvalitetsnormer har lagts på myndigheter och kommuner, vilka har att säkerställa normernas uppfyllande i ett flertal olika sammanhang – vid planläggning, tillsyn, utfärdande av generella föreskrifter och vid prövning av tillstånd, godkännanden och dispenser.¹¹ Miljöbalken föreskriver bl.a. tillståndsplikt för viss miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet. Men som man konstaterar i motiven till miljöbalk,¹² så kan dock inte en plan *ensam* säkerställa att en miljö kvalitetsnorm klaras, men den kan å andra sidan vara ett av flera medel att förhindra att normerna överträds. Som visas i denna rapport finns det dock stora brister i PBL i detta hänseende, vart fall när det gäller MKN för vatten.

1.8 Krav på åtgärder utanför planområdet: För det fall det krävs åtgärder utanför planområdet, kan dessa istället förankras i frivilliga kommunala vattenprogram.¹³ Ett exempel, när det gäller luftkvalitetsnormer, finns i regeringens beslut om detaljplan för kv. Bangården i Göteborg.¹⁴ I dessa situationer ska också miljöbalken tillämpas.

1.9 Olämplig markanvändning: Saknas möjlighet att styra upp något genom planbestämmelser (4 kap.), kan det istället leda till att hänsyn till allmänna intressen (2 kap.) gör att planen inte kan antas. Enskilda och allmänna intressen ska vägas mot varandra. Skyddet av vattenförekomster, inom och utanför planområdet, ska anses vara ett allmänt intresse. Planförslaget kanske

⁸ Miljö kvalitetsnormer för vatten, s. 11.

⁹ Detta betonas även av Boverket, PM om bestämmelser i detaljplan, s. 3 och 8.

¹⁰ 2 kap. 10 § PBL.

¹¹ Ekelund/Gipperth s. 40.

¹² Prop. 1998/99:90 s 162-163.

¹³ Miljö kvalitetsnormer för vatten, s. 17.

¹⁴ Regeringens beslut M2008/2556/F/P, 2008-10-30.

inte kan anses motsvara det eller de ändamål som området är mest lämpat för.

1.10 Betydelse av lokaliseringsregler i 2 kap. PBL: I vissa fall hindrar 2 kap. 9 § PBL att planer antas som kan komma att medföra en sådan påverkan på grundvattnet eller omgivningen i övrigt som innebär fara för människors hälsa och säkerhet eller betydande olägenhet på annat sätt. Också risker till följd av utsläpp av dagvatten från planområdet till omgivningen omfattas av 2 kap. 9 §. Jag menar att denna bestämmelse innebär att hänsyn även måste tas till överskridande av en miljökvalitetsnorm i omgivningen, men den innebär inte att det möjligt att anta planbestämmelser med detta syfte att åtgärda något utanför planområdet.

Av denna anledning är det naturligtvis extra viktigt att planförslaget grundas på ett gediget underlagsmaterial, där alla tänkbara konsekvenser utreds. Vid behov ska en MKB tas fram.

Det som nu konstaterats innebär att 2 kap. i allmänhet, och 2 kap. 9 §, eventuellt i samspel med 2 kap. 10 § i synnerhet, kan visa sig vara ett av de få instrument i PBL som finns för att klara miljökvalitetsnormer eller andra miljökrav utanför planområdet. Slutsatserna innebär alltså att medan det inte finns lagstöd för att införa *planbestämmelser* i syfte att upprätthålla en MKN eller annat miljökrav i omgivningen, så kan ett sådan överskridande leda till att *bela planen* ska underkännas och att länsstyrelsen när det gäller MKN då under vissa förutsättningar ska upphäva en antagen plan. Marken har då inte använts för det den är mest lämpad för.

Detta betyder också att vissa av de effekter som framkommer genom en MKB kan motverkas genom planbestämmelser, men inte alla.

1.11 Normerande värden i plan: Svenskt vatten menar:

”För att minska det momentana dagvattenflödet från en fastighet inom ett planområde är det möjligt att ställa krav på vilket flöde som får avledas från den enskilda fastigheten i planområdet. De avrunna dagvattenflödena kan begränsas genom att antingen ställa krav på maximal hårdgjord yta eller maximalt tillåten avrinning vid viss nederbördssituation.”¹⁵

När det gäller utsläpp av dagvatten finns det enligt min uppfattning inget stöd i PBL för att skriva in normerande värden för hur mycket vatten som får släppas ut från eller inom planområdet, i en planbestämmelse. Jag håller alltså inte med Svensk vatten om detta uttalande.

¹⁵ Svenskt Vatten, P105 s. 47.

Över huvud taget ska man undvika att anta planbestämmelser som kräver mycket arbete av fastighetsägaren, såsom för att kontrollera att bestämmelserna följs.¹⁶ Och frågan är om man ens ska önska sig att detta vore möjligt; vilken kommunal planmyndighet har förmågan och viljan att agera tillsynsmyndighet över krav som närmast hör hemma på ett miljökontor? Detta medför att planbestämmelser inte på samma sätt som för luftföroreningar, buller, skakningar eller annat sådant som regleras genom 9 kap. 1 § MB, kan vara ett genomförandeinstrument för miljö kvalitetsnormer för vatten.

1.12 Krav på att vatten ska renas: Svenskt vatten menar också att man i planbestämmelser kan inför krav på att dagvattnet ska renas, men jag kan inte se att det finns stöd för denna typ av bestämmelse i 4 kap. PBL, och dessutom regleras frågan genom miljöbalkens bestämmelser.

1.13 Lokalt omhändertagande av dagvatten: Jag drar slutsatsen att det inte genom planbestämmelser går att ställa krav på lokalt omhändertagande av dagvatten.

1.14 Förorenad mark: När det gäller mark som redan är förorenad, finns möjlighet att i detaljplan föreskriva att den måste vara sanerad innan bygglov får meddelas.¹⁷ Istället för att uppställa krav på hur mycket av dessa markföroreningar som tillåts lämna planområdet via t.ex. dagvattenflöden, ska kommunen ställa krav på att marken saneras innan den tas i anspråk. PBL:s bestämmelser bör här ses som ett komplement till 2 kap. 8 § och 10 kap. miljöbalken.

1.15 MKB och planbestämmelser: Det är ett haltande förhållande mellan vad som ska *redovisas* i en plan-MKB och vad som kan *regleras* genom planbestämmelser. Trots att en plan-MKB också ska redovisa effekter av planen som kommer att uppstå utanför planområdet, så är det sällan som plankrav kan skrivas till skydd för något utanför planområdet.

1.16 Parallelliteten mellan PBL och MB: När det gäller parallelliteten mellan miljöbalk och PBL, är en effekt av den principen att det som inte kan styras med stöd av planbestämmelser istället kanske regleras genom miljöbalken. Oavsett om ett område är (detalj)panelagt eller inte, är alla som driver en (dagvatten)verksamheter eller vidtar åtgärder som faller in under miljöbalken skyldiga att leva upp till miljöbalkens alla krav. Denna skyldighet

¹⁶ Boverket skriver (PM om bestämmelser i detaljplan, s. 7) ”bestämmelser om hur de som bor, arbetar eller av annat skäl vistas inom planområdet ska bete sig i olika situationer hör av princip inte hemma i en detaljplan. Verksamhetsutövare, fastighetsägare, boende m.fl. inom ett planområde har inte alltid kännedom om vad planen reglerar.”

¹⁷ 4 kap. 14 § 4p PBL.

gäller också oavsett om verksamheten eller åtgärden är tillståndspliktig, anmälningspliktig eller om det är en s.k. U-verksamhet. Med andra ord är både privatpersoner och Va-huvudmän skyldiga att följa kraven i miljöbalken, t.ex. avseende rening av förorenat vatten. Det är dock viktigt att observera de skillnader som föreligger mellan dagvatten som också är avloppsvatten (avlopps- och dagvatten) respektive annat dagvatten. Nästa fråga är om dessa krav räcker, men den frågan har inte varit föremål för denna rapport.

Den omständigheten att det i en detaljplan inte går att ställa upp krav högsta tillåtna halt av utsläpp av avloppsvatten, till områden utanför planområdet innebär ju inte att MB är lika otillräcklig på den punkten. Tanken är inte heller att PBL eller MB ska kunna reglera allt, utan att dessa båda författningar (och fler därtill) istället ska komplettera varandra. Därmed inte heller sagt att miljöbalkens krav på egenkontroll eller förelägganden från tillsynsmyndigheten alltid leder till ett vattentätt system.

1.17 Inse att alla lagar inte är tillämpliga på allt: En slutsats som dras är att det inte alltid finns anledning att till varje pris försöka föra in planbestämmelser, vars syfte redan regleras genom miljöbalken. En annan slutsats är att lagstiftaren ibland har gjort medvetna val, när vi istället uppfattar det som en brist eller lucka i möjligheterna att utnyttja PBL.

Man ska alltså inte vara främmande för att förhållandet mellan t.ex. miljöbalk och PBL inte är fullkomligt utan att det faktiskt kan finnas reella luckor i lagsystemet (det saknas verktyg i lådan). Sådana luckor kan både vara frustrerande och innebära miljörisker, men inte heller sådana omständigheter kan göra att en kommun har rätt att tänja på möjligheterna att reglera frågor i planbestämmelser som inte har stöd i PBL.

1.18 Behovet av samordning i kommunen. I en tidigare rapport har visats hur den kommunala regelsamlingen ser ut när det gäller vatten- och avloppsfrågor,¹⁸ och där beskrivs den som en verktygslåda där olika nämnder råder över olika verktyg. Dessvärre försumrades nog dagvattenfrågorna i rapporten.¹⁹ Miljö- och hälsoskyddsnämnden råder över miljöbalken, byggnadsnämnden över PBL och finns det en kommunal fastighetsbildningsmyndighet råder denna över anläggningslagen. Va-huvudmannen har ansvar för att vattentjänstlagens krav upprätthålls.

¹⁸ Planera vatten och avlopp.

¹⁹ I en artikel som publiceras våren 2013 kommer författaren till denna rapport att analysera dagvattenregleringen mer ingående. Preliminär titel: *Dagvattenreglering – ett grumligt rättsområde*.

Lika viktigt som det är att varje myndighetsnämnd endast agerar inom sitt lagområdes gränser, är det att alla nämnder samtidigt dels respekterar andra nämnders mandat dels känner till i vart fall det mest grundläggande om vilka lagliga möjligheter och begränsningar som de andra nämnderna har.

Vatten- och avloppsfrågor är inte *en* fråga för *en* nämnd, utan det är *många* frågor där *många* nämnder har var sitt och olika ansvar. Det är min bestämda uppfattning att kommunerna kommer längst om man har ett väl utvecklat samarbete över nämndgränserna, men inom lagens alla rāmärken. Dagvattenplanering måste ses som en gemensam kommunövergripande fråga.

Trots att det idag saknas möjligheter eller krav på att införa bindande avloppsplaner, menar jag att alla kommuner ändå måste ha en förvaltningsövergripande planeringsprocess. En sådan va-planering kan t.ex. utmynna i ett s.k. tematiskt tillägg i översiktsplanen. I enlighet med åtgärdsprogrammen i vattenförvaltningen skall kommunerna dessutom ta fram VA-planer ur det perspektivet.

1.19 Jag håller med Boverket om följande uttalanden:

”Allt går inte att reglera med detaljplan, och det som går att reglera är inte heller alla gånger lämpligt att reglera genom detaljplan.”²⁰

”Ökad miljöhänsyn (miljömål/miljö kvalitetsmål) och uttalanden i bl.a. propositioner om att ”den fysiska planeringen ska ses som ett led i en samlad politik för en hållbar utveckling” medför inte att vilka bestämmelser som helst kan införas i en detaljplan för att nå dessa syften. Dessa hänsynstaganden får tas genom att använda de regleringsmöjligheter som har stöd i 5 kap. PBL.”²¹

²⁰ PM om bestämmelser i detaljplan, s. 3.

²¹ 5 kap. ÄPBL motsvaras av 4 kap. PBL.

2. Plan- och bygglagen

2.1 Inledning

År 2009 konstaterades i en undersökning att av 390 studerade detaljplaner från 25 kommuner så innehöll 215, eller 55 %, planbestämmelser som klart bedömdes sakna lagstöd eller var otydliga.²² Förmodligen var mörkertalet stort.

Den offentliga makten ska utövas under lagarna.²³ Beslut om upprättande, ändring och upphävande av detaljplaner är myndighetsutövning, och därav följer att sådana beslut måste följa lagstiftningen.

De planinstrument som erbjuds genom PBL är översiktsplan, detaljplan och områdesbestämmelser. Det som utmärker detaljplanen är att den är bebyggelserelaterade och rättsligt bindande.

Huvudsyftet med detaljplanering är inte att styra hur de enskilda människor som kommer att bo och vistas i området ska bete sig i det dagliga livet eller inom ramen för sin verksamhet,²⁴ utan endast hur ”infrastrukturen” (byggnader, anläggningar, mark etc.) ska utformas, bevaras eller förändras.

I ett planärende hade i MKB:n vissa förebyggande åtgärder, till skydd för ett vattenskyddsområde, föreslagits såsom uppsamling av dagvatten från parkeringsplatser, oljeavskiljare, gröna bränslen och smörjmedel, serviceanläggningar för skotrar och pistmaskiner etc. I sitt yttrande till regeringen skriver Boverket:

”De i MKB:n föreslagna skyddsåtgärderna är inte heller sådana som kan säkerställas genom detaljplanebestämmelser. Boverket förutsätter dock att skyddsåtgärder säkerställs i annan ordning.”²⁵

Finns det behov t.ex. av miljö- eller hälsoskäl att styra enskildas (personer, företag etc.) agerande är det istället miljölagstiftningen som i första hand ska tillämpas, i vissa fall parallellt med planlagstiftningen. Trots dessa vackra ord från Boverket är det dock inte säkert att man ens med miljölagstiftningen alltid kan ”säkerställa” MKN. Detta kanske i synnerhet gäller dagvattenrelaterade frågor.

²² Caesar och Lundgren 2009.

²³ 1 kap. 1 § 3 st. regeringsformen.

²⁴ PM om bestämmelser i detaljplan, s. 7

²⁵ Boverkets yttrande i regeringsbeslutet M2002/2578/F/P, s. 6.

Man brukar säga att detaljplaner är frånstyrande i den bemärkelsen att det inte är tillåtet att bygga etc. på annat sätt än vad planen föreskriver. De är dock inte tillstyrande eftersom en detaljplan inte måste tas i anspråk, men om den gör det så måste den följas. Huvudregeln är därför att en detaljplan aldrig kan framtvinga ett visst markutnyttjande.

Detaljplanebestämmelser kan innebära rättigheter för markägaren, såsom rätten till bygglov för en viss typ av byggnad. Men planen kan också innebära skyldigheter, såsom att innan bygglov beviljas ska fastighetsägaren ha inrättat vissa tekniska lösningar, t.ex. avloppsanläggningar, eller ha utfört marksaneringar för att få bort föroreningar.

Reglerna om vilka planbestämmelser som kan skrivas in i detaljplaner finns i 4 kap. PBL. Dessa bestämmelser ska läsas mot bakgrund av de grundläggande bestämmelserna i 2 kap. om allmänna och enskilda intressen som ska beaktas, men också med hänsyn till att en detaljplan ska kunna "förverkligas" genom bestämmelserna i 8 kap. om hur bebyggelse ska utformas.

Som Boverket mycket riktigt betonar; ”

*Allt går inte att reglera med detaljplan, och det som går att reglera är inte heller alla gånger lämpligt att reglera genom detaljplan.*²⁶ Boverket fortsätter: ”Ökad miljöhänsyn (miljömål/miljö kvalitetsmål) och uttalanden i bl.a. propositioner om att ”den fysiska planeringen ska ses som ett led i en samlad politik för en hållbar utveckling” medför inte att vilka bestämmelser som helst kan införas i en detaljplan för att nå dessa syften. Dessa hänsynstaganden får tas genom att använda de regleringsmöjligheter som har stöd i 5 kap. PBL.”²⁷

En felaktig eller missvisande planbestämmelse kan i värsta fall grunda skadeståndstalan mot kommunen.²⁸

Om genomförandet av planen kan antas medföra en betydande miljöpåverkan, ska en miljökonsekvensbeskrivning (MKB) tas fram.²⁹ Innehållet i MKB:n definieras i 6 kap. MB med tillhörande förordningar.

2.2 Vad kan regleras genom detaljplan?

Detaljplaner upprättas i första hand för att underlätta (bygg)lovsprövningen.³⁰ De inledande bestämmelserna i 4 kap. PBL hanterar frågan om när det måste

²⁶ Ibid s. 3. Boverket skriver här om ÄPBL, vilket dock har samma relevans idag.

²⁷ Ibid s. 8. 5 kap. ÄPBL motsvaras av 4 kap. PBL.

²⁸ En sådan skadeståndstalan kan grundas på bestämmelserna i 3 kap. skadeståndslagen om fel eller försämring vid myndighets utövning eller felaktiga råd i samband med myndighetsutövning.

²⁹ 4 kap. 34 § PBL.

upprättas detaljplan, och därefter följer ett antal bestämmelser som reglerar vad som får regleras. Kommunerna kan alltså inte reglera allt genom detaljplan, utan endast sådana aspekter som lagstiftaren har medgivit. Också detta är en central utgångspunkt för den senare granskningen av förslag till planbestämmelser.

”En bestämmelse som saknar stöd i PBL blir en s.k. nullitet. Felaktiga bestämmelser kan få en viss effekt så länge kommunen, fastighetsägare m.fl. inte vet att bestämmelserna inte har någon rättsverkan och inte behöver beaktas - så länge de tror att de måste följa dem. Ett nekat lov eller ingripande med hänvisning till en felaktig bestämmelse kan dock överklagas och ska då hävas. Felaktiga bestämmelser ger de som struntar i dem fördelar gentemot de som tror att de måste följas.”³¹

Oavsett om detaljpaneläggningsen grundas på ett obligatorium eller på en frivillighet, måste planen följa vissa bestämda mönster för *vad* som kan regleras genom detaljplan och *hur* detta ska skrivas när planen väl tas fram.

Det förtjänar att understrykas, att detaljplaner är en överenskommelse mellan kommunen och sakägarna om hur marken *får* användas, men planen medför i sig inget tvång *att* använda marken.³²

2.3 Detaljplanens olika delar

En detaljplan ska bestå av en plankarta och av de bestämmelser som ska gälla.³³ Det är plankartan och bestämmelserna däri som är det rättsligt bindande dokumentet, men trots detta är det inte uteslutet att istället för ”skrav” skriva in ”börkrav” i planbestämmelserna. En sådan ”börregel” kan anses bindande i den meningen att det måste finnas särskilda skäl för att en avvikelse från regeln ska kunna göras.³⁴

I planbestämmelserna kan t.ex. anges vilket system som väljs för vattnets hantering och det mål kommunen vill uppnå med planen, men utan att vara allt för detaljerad. Valet av lokal, allmän eller enskild spillvattenlösning kan framgå av planbestämmelserna. Däremot bör inte planbestämmelserna reglera teknikval i detalj.³⁵

I planbeskrivningen förklaras planen, dess syften och skälen bakom, och där sägs hur den ska genomföras. I planbeskrivningen kan också sådant illustre-

³⁰ PM om bestämmelser i detaljplan, s. 3.

³¹ Ibid s. 9.

³² Ibid s. 4.

³³ 4 kap. 30 § PBL.

³⁴ Didón m.fl. 4:30 s. 1.

³⁵ Vatten i detaljplan s. 21. Se dock diskussionen om LOD (lokalt omhändertagande av dagvatten) nedan i rapporten.

rande material som behövs för att förstå planen, läggs in. Planbeskrivningen är inte rättsligt bindande.

Om en MKB krävs ska den finnas i planbeskrivningen, och i MKB:n ska alla nödvändiga effekter av planen och av plangenomförandet beskrivas och redovisas. Min uppfattning är att MKB:n ska beskriva de effekter som kan uppstå såväl inom som utanför planområdet.³⁶

2.4 Planbestämmelsernas utformning

Planbestämmelserna måste å ena sidan vara så preciserade att adressaten, d.v.s. byggherre, fastighetsägare och andra, förstår planens budskap. Men å andra sidan får bestämmelserna inte vara så detaljerade att det i onödan begränsar teknikval och metoder att genomföra planen. Också risken för att tekniken kommer att vara föråldrad den dagen planen ska genomföras är en viktig aspekt. Planbestämmelserna ska alltså vara tydliga, men utan onödigt konserverande detaljer.

Här följer en kortare genomgång av de rättsgrunder i 4 kap. PBL som bör vara mest relevanta för dagvattenhanteringen. Syftet bakom dessa bestämmelser, så som jag uppfattat det, kommenteras också.

4 kap. 5 § ger grund för att bland annat bestämma för vilka olika användningsområden marken ska kunna utnyttjas, t.ex. allmän platsmark samt att bestämma markreservat för vissa typer av anläggningar.

Med stöd av **4 kap. 8 §** kan markbeläggningar, såsom stenläggning eller viss vattengenomsläpplighet regleras. Sådan reglering ska dock grundas på att det behövs ur ett bevarandeperspektiv, vilket t.ex. kan handla om att dränera marken med hänsyn till byggnaders hållfasthet. Inget sägs här om att syftet kan vara att säkerställa en miljökvalitetsnorm eller att påverka, t.ex. fördröja, ett vattenflöde.

4 kap. 10 § ger möjlighet att reglera vegetationstyper, bevarande av träd och markytans utformning och höjdläge. I kommentaren betonas att syftet bakom denna bestämmelse i första hand är åtgärder för att påverka miljön i planområdet.³⁷ Som exempel nämns hänsyn till trafiksäkerhet, att trygga solinfall mot en lekplats eller en energiproducerande anläggning. Man nämner inte att vegetationen skulle kunna utnyttjas för att fördröja eller reglera vattenflöden.

³⁶ Se t.ex. MKB:n som diskuterades i regeringsbeslutet M2002/2578/F/P.

³⁷ Didón m.fl. 4:10 s. 1.

4 kap. 12 § ska kommenteras något mer noga.

”I en detaljplan får kommunen bestämma:

- 1. skyddsåtgärder för att motverka markförorening, olyckor, översvämning och erosion,*
- 2. skyddsåtgärder för att motverka störningar från omgivningen, och*
- 3. om det finns särskilda skäl för det, högsta tillåtna värden för störningar genom luftförorening, buller, skakning, ljus eller andra olägenheter som omfattas av 9 kap. miljöbalken.”*

Punkterna 1-2 skiljer sig från punkt 3, genom att de kan grunda planbestämmelser som föreskriver vissa fysiska skyddsåtgärder medan punkten 3 ger rätt att ställa normerande krav såsom högsta värden för bullernivåer.

Bestämmelsens 1 punkt infördes genom 2011 års PBL-reform, men hade viss bakgrund i ÄPBL.³⁸

Den första frågan nu är om det med stöd av 1p går att föreskriva skyddsåtgärder för att motverka effekter från dagvatten, och den andra frågan – och i så fall – är om det som skyddas kan finnas även utanför planområdet. Grundprincipen är annars att plankrav endast kan reglera förhållanden inom det aktuella planområdet, om inget annat anges.

I motiven till 1 punkten sägs att den i huvudsak överensstämmer med de hänsyn som ska tas enligt 2 kap. 5 § 1 st. 5 p,³⁹ och att syftet med bestämmelsen är att man ska ta hänsyn till ras- och skredrisker vid lokalisering av byggelse samt att det införs en möjlighet att i detaljplanen ställa krav på säkerhetshöjande och skadeförebyggande åtgärder för att bygglov ska kunna ges.⁴⁰ Hänvisningen till *markföroreningar* i 4 kap. 12 § 1 p kommenteras inte närmare i litteraturen.

Planbestämmelser med krav på tekniska åtgärder som behövs för att förhindra ras, skred etc. på grund av dagvattenflöde, kan alltså införas med stöd av bestämmelsen. Men trots att syftet inte är att förebygga vattenföroreningar, kan sådana aspekter i det enskilda fallet naturligtvis sammanfalla med behovet av att förebygga erosion och sättningsskador på fastigheter. Boverket har samma uppfattning.⁴¹

³⁸ 2 kap. 3 § ÄPBL.

³⁹ Prop. 2009/10:170 del 1 s. 428.

⁴⁰ Prop. 2009/10:170 s. 208.

⁴¹ Klimatanpassning i planering och byggande etc. s. 39-41.

Det bör särskilt observeras att det varken i författningstext eller i förarbeten hänvisas till punkten 4 i 2 kap. 5 §, nämligen möjligheterna att förebygga vatten- och luftföroreningar samt bullerstörningar.

Punkterna 2-3 infördes i samband med PBL-reformen 1987,⁴² och i motiven skrev man då:⁴³

”Det bör således vara möjligt att genom denna bestämmelse i detaljplan förena viss angiven markanvändning med bestämmelse om högsta tillåtna värden för sådana störningar genom luftförorening, buller, skakning, ljus eller annat sådant som prövas enligt miljöskyddslagen (1969:387). I planer bör det också övervägas behovet av bestämmelser för att reglera erforderligt skyddsområde, byggnadstekniskt utförande eller skyddsanordningar.”

Möjligheterna att införa högsta tillåtna värden för t.ex. buller är begränsade genom att det då krävs särskilda skäl.

Med tanke på att bestämmelsen direkt hänvisar till 9 kap. 1 § 3 p MB,⁴⁴ är det inte möjligt att med stöd av denna införa belastningsgränser för vatten, oavsett om det gäller mark-, yt-, eller grundvatten.⁴⁵

Slutsatsen när det gäller 4 kap. 12 § är således att dagvattenfrågor kan regleras genom planbestämmelser, om syftet är att motverka vissa översvämningseffekter. Om syftet enbart är att reglera dagvattenflöden av andra anledningar än de som anges i bestämmelsen, exempelvis m.h.t. föroreningar, bedömer jag att bestämmelsen inte är tillämplig.

Även om inte dessa effekter kan styras genom planbestämmelser, så innebär inte det att de inte ska redovisas i plan-MKB. MKB-kraven är alltså vidare än vad som kan styras genom planbestämmelser.⁴⁶

Med stöd av **4 kap. 14 §** kan det i detaljplan införas villkor på att innan bygglov beviljas, fastighetsägarna ska ha ordnat t.ex. dagvattenlösningen inom planområdet. En begränsning är att kommunen aldrig kan skriva bort den skyldighet som föreligger för va-huvudmannen enligt vattentjänstlagen att ordna vatten och avlopp. Finns planområdet inom ett verksamhetsområde för dagvatten, eller kommer planen att leda till att sådan skyldighet inträder (det uppstår samlad bebyggelse och det föreligger miljö- eller hälsoskäl etc.⁴⁷), kan alltså kommunen inte skriva bort sitt ansvar genom detaljplanebestäm-

⁴² Då fanns bestämmelsen i 5 kap. 7§ 11p PBL.

⁴³ Prop. 1985/86:1 s. 164-165.

⁴⁴ En bestämmelse som tidigare fanns i 1 § miljöskyddslagen.

⁴⁵ Denna slutsats stöds av Michanek/Zetterberg, s. 453.

⁴⁶ Se t.ex. Boverkets yttrande i regeringsbeslutet M2002/2578/F/P.

⁴⁷ Se vidare 6 § lag om allmänna vattentjänster.

melser. Den uppräkningslista som görs i bestämmelsen är uttömmande, d.v.s. kommunen kan inte villkora annat än vad som uttryckligen står däri.

I **4 kap. 16 § 1p** regleras det tekniska utförandet av bebyggelsen, varigenom särskilda bestämmelser som kan behövas med hänsyn till det allmänna eller till grannar. Krav på visst fasad- eller takmaterial kan ställas, liksom färg och krav på vissa grundläggningsmetoder. Syften som nämns här är tillgänglighetsaspekter, hänsyn till grannar såsom krav på grundläggningsmetoder för att skydda grannar mot ras, eller att bibehålla viss grundvattennivå för att motverka risken för att träkonstruktioner angrips av röta, bullervallar till skydd för grannar, energihushållningsskäl, behov av att hushålla med vatten i planområdet.

Frågan är dock om denna bestämmelse ger stöd för att reglera bort koppar-tak för att därigenom minska riskerna för förhöjda kopparhalter i dagvattnet, eller att ställa krav på sedumtak för att påverka dagvattenflöden? Jag kan i vart fall inte finna något *uttryckligt* författningsstöd för att sådana planbestämmelser kan införas.

Med stöd av **4 kap. 18 §** kan kommunen bestämma de anläggningar som ska lösas genom gemensamhetsanläggningar, och vilka fastigheter som ska delta i gemensamhetsanläggningarna och de utrymmen som ska tas i anspråk för dessa.

2.5 Planbestämmelser för att minska störningar utanför planområdet

Redan av lagtexten framgår att 4 kap. 12 § 2 punkten endast gäller skyddsåtgärder som ska vidtas inom planområdet från störningar som kommer från planområdet eller utifrån,⁴⁸ och eftersom punkten 3 inte kan reglera dagvattenfrågor kommenteras inte den ytterligare här. Återstår så frågan om punkten 1 kan användas för att införa plankrav på inrättande av skyddsåtgärder inom planområdet, men med syfte att skydda något utanför detsamma.

Av propositionen till dagens 1 p framgår:⁴⁹

”Tillägget är en konsekvens av det ökade behovet av klimatanpassning /.../. I bestämmelserna görs därför tydligt att kommunen i detaljplanen får be-

⁴⁸ Regeringen upphävde med stöd av 5 kap. 7 § 11p ÄPBL i ett ärende kommunens beslut att införa en detaljplanebestämmelse med lydelsen⁴⁸ *”Toalettsystem ska vara kretsloppsanpassade. Sådana system ska väljas som avskiljer närsalter och gör det möjligt att återföra dessa till jordbruket.* I beslutet hänvisar regeringen till ett yttrande av Boverket som anförde: *”Syftet med reglering enligt den aktuella punkten är att, om det finns särskilda skäl, skapa skydd för den markanvändning som detaljplanen möjliggör, inte att skydda den omgivande miljön ens om den är skyddsvärd.”*

⁴⁹ Prop. 2009/10:190 del 1 s. 428-429.

stämma om skyddsåtgärder för att motverka markförorening, olyckor, översvämning och erosion. Detta görs genom att kommunen ges möjlighet att i detaljplanen ange att bygglov inte får ges förrän en viss skydds- eller säkerhetsanläggning på fastigheten har genomförts. En förutsättning för att det i en detaljplan ska gå att medge bebyggelse under sådana villkor bör dock vara att det redan vid planläggningen kan visas att marken med den föreslagna skydds- eller säkerhetsanläggningen är lämplig att bebygga. Vidare förutsätts att de villkorade åtgärderna är så preciserade och effektbeskrivna att det står klart att de är genomförbara.”

Här hänvisas alltså till möjligheten att genom 4 kap. 14 § villkora bygglov så att det inte får ges förrän skyddsåtgärder har vidtagits i syfte att göra marken lämpligare för bebyggelse.⁵⁰ Det sägs inget om att bestämmelsen också handlar om skydd för omgivningen, och jag menar att utgångspunkten bör vara att skyddsåtgärderna inom planområdet ska vidtas för att göra marken inom planområdet mer lämpad för bebyggelse. Det finns inte heller några uttalanden som talar för att punkten 1 skulle ha andra syften än att skydda det aktuella planområdet.

Min slutsats är att syftet med alla de *planbestämmelser* som kan införas med stöd av 4 kap. 12 § ska vara att skydda det aktuella planområdet, inte den omkringliggande marken eller vattnet.⁵¹ Förekomsten av en miljökvalitetsnorm utanför planområde påverkar inte denna slutsats.

2.6 Hinder för att anta detaljplan?

I 2 kap. PBL ställs de grundläggande krav som måste uppfyllas vid planering och lovgivning. Enligt 2 kap. 1 § ska vid prövningen av frågor enligt PBL hänsyn tas till både allmänna och enskilda intressen. Skydd mot föroreningar till följd av utsläpp av dagvatten eller annat avloppsvatten är ett allmänt intresse, medan risken för att en angränsande fastighet ska hamna i skugga av en planerad nybyggnation kan tas som exempel på ett enskilt intresse. Skydd av en grundvattentillgång är ett allmänt intresse.

I 2 kap. 10 § sägs att vid planläggning och i andra ärenden enligt PBL ska miljökvalitetsnormerna i 5 kap. MB eller i föreskrifter som har meddelats med stöd av 5 kap. MB följas. Formuleringen i 2 kap. 10 § PBL ”ska följas” är lite problematisk, men innebörden av bestämmelsen är att en detaljplan (eller annan planläggning) inte får antas om dess genomförande skulle medverka

⁵⁰ Prop. 2009/10:170 del 1 s. 429.

⁵¹ Jag anser mig ha stöd för detta resonemang i regeringens beslut M2002/2578/F/P, samt i det yttrande Boverket 2004-02-20 avgav till regeringen.

till att en miljö kvalitetsnorm överträds.⁵² Bryter kommunen mot detta är det en grund för länsstyrelsen att upphäva planen.⁵³

Jag har ovan dragit slutsatsen att det i 4 kap. PBL inte finns någon rättslig grund att införa *planbestämmelser* vars primära syfte är att skydda områden utanför planområdet, och att det därför inte heller är möjligt att införa planbestämmelser för att genomföra en miljö kvalitetsnorm utanför planområdet. I dessa fall får man istället förlita sig på bestämmelserna i miljöbalken med anknytande författningar.

Men frågan är om 2 kap. 10 § eller någon annan bestämmelse i kapitlet, innebär att det föreligger *hinder mot att anta* en detaljplan om denna kommer att leda till att en miljö kvalitetsnorm för vatten kan komma att överskridas utanför planområdet. Indirekt gäller frågan då också om ett överskridande av en miljö kvalitetsnorm utanför planområdet innebär att länsstyrelsen kan upphäva den med stöd av 10 kap. 10-11 § §.

När det gäller 2 kap. 10 § finns inga vägledande uttalanden om denna fråga. En slutsats kan därför vara att eftersom man inte uttryckligen nämner omgivningen, såsom i 2 kap. 9 §, avser bestämmelsen endast förhållanden inom planområdet. Jag vågar dock inte dra någon mer långtgående slutsats än att rättsläget är oklart. Möjligen kan man misstänka att lagstiftaren främst haft miljö kvalitetsnormer för luft för ögonen när regeln skrevs, och då blir problemet inte lika tydligt.

Därutöver finns 2 kap. 9 § PBL, som säger att:

”Planläggning av mark och vattenområden samt lokalisering, placering och utformning av byggnadsverk, skyltar och ljusanordningar enligt denna lag får inte ske så att den avsedda användningen eller byggnadsverket, skylten eller ljusanordningen kan medföra en sådan påverkan på grundvattnet eller omgivningen i övrigt som innebär fara för människors hälsa och säkerhet eller betydande olägenhet på annat sätt.”

I kommentaren till PBL skriver man,⁵⁴ *”Syftet med bestämmelserna i 9 § är att ge kommunerna möjlighet att redan vid bygglovstillfället ställa sådana krav på byggnaden att dess placering som motiveras av den avsedda verksamheten. De olägenheter som åsyftas kan bestå av luftföroreningar, buller skakningar, ljus eller andra liknande störningar som inte är helt tillfälliga.”* I kommentaren refereras till en stor mängd avgöranden, och det gemensamma för dem alla är att de olägenheter som varit aktuella i samtliga fall rört frågor kopplade till

⁵² Prop. 1997/98:90 s. 163.

⁵³ 11 kap. 11 § PBL jämfört med 11 kap. 10 § 2 st. 3 punkten PBL.

⁵⁴ Didón m.fl. 2:1-11 s. 57. Se även prop. 1985/86:1 s. 484.

människors hälsa och inte till miljön. Jag utesluter därför att denna del (d.v.s. i förhållande till begreppet olägenhet) av bestämmelsen kan tillämpas för MKN vatten.

När det sedan gäller skyddet av grundvatten i bestämmelsen, skriver man något förvånande i propositionen:⁵⁵

”Sådan inverkan på grundvattnet som kan vara skadligt för omgivningen ska enligt andra meningen begränsas. Härmed avses inverkan både på grundvattnets kvantitet och på dess kvalitet. Problem som rör grundvatten och metoder för ombändertagande av dagvatten m.m. måste beaktas tidigt i planläggningsprocessen. Men det finns även i ett enskilt byggnadsärende anledning att bevaka problem som kan uppstå i dessa avseenden. Exempelvis kan en olämplig placering eller grundläggning av en byggnad medföra betydande olägenhet för omgivningen i form av fuktskador, sättningar eller ogynnsamma växtbetingelser.” (min understrykning)

Nu kan man naturligtvis diskutera i vilken mån ett förarbetsuttalande verkligen kan utvidga lagstiftningen, från att endast reglera grundvatten till att omfatta också dagvatten. Dagvatten är inte grundvatten, insåg lagstiftaren detta? Trots denna tveksamhet, menar jag att det i vart fall inte är uteslutet att man med stöd 2 kap. 9 § kan hävda att en kommun inte får anta en detaljplan om det kan komma att leda till att *sådan påverkan på grundvattnet eller omgivningen i övrigt som innebär fara för människors hälsa och säkerhet eller betydande olägenhet på annat sätt* kan komma att uppstå, och därmed torde bestämmelsen även kunna innebära att planen inte får antas om det kan leda till att en miljökvalitetsnorm (för vatten) inom eller utanför planområdet inte kommer att kunna följas.

Man skulle också kunna snegla på lokaliseringsregeln i 2 kap. 5 §,⁵⁶ men det är inte helt klart vad lagstiftaren tänkt om denna situation. Jag menar att eftersom 2 kap. 5 § reglerar frågan om vilken mark en viss typ av bebyggelse eller byggnadsverk ska lokaliseras till så talar det mesta för att det är skyddet för det som ska uppföras och för dem som ska vistas i dessa byggnader som avses. Byggnader ska inte lokaliseras till mark som riskerar att utsättas för översvämningar, luftföroreningar eller som kan anses vara dåliga för människors hälsa.

⁵⁵ Prop. 1985/86:1 s. 484, vilket även återges i Didón m.fl. s. 63.

⁵⁶ Vid planläggning och i ärenden om bygglov eller förhandsbesked enligt denna lag ska bebyggelse och byggnadsverk lokaliseras till mark som är lämpad för ändamålet med hänsyn till 1. människors hälsa och säkerhet, 2. jord, berg- och vattenförhållandena, 3. möjligheterna att ordna trafik, vattenförsörjning, avlopp, avfallshantering, elektronisk kommunikation samt samhällsservice i övrigt, 4. möjligheterna att förebygga vatten- och luftföroreningar samt bullerstörningar, och 5. risken för olyckor, översvämning och erosion.

Enligt 2 kap. 2 § ska planläggning och prövningen i ärenden om lov eller förhandsbesked syfta till att mark- och vattenområden används för det eller de ändamål som områdena är mest lämpade för med hänsyn till beskaffenhet, läge och behov. Företräde ska ges åt sådan användning som från allmän synpunkt medför en god hushållning.

Detta är en mycket viktig bestämmelse, och om en planläggning innebär att ett allmänt intresse i eller utanför planområdet kommer att påverkas negativt, kan det också vara ett argument emot planeringen så som den ser ut.

Utsläpp av dagvatten kan då göra området olämpligt enligt 2 kap. 4 § för den avsedda markanvändningen, det kan också medföra att markanvändningen inte blir den lämpligaste med hänsyn till andra behov såsom sägs i 2 kap. 2 § PBL).

Slutsatsen kan då vara att marken inte har använts för det ändamål för vilket den är mest lämpad.

Ekelund/Gipperth konstaterar,⁵⁷ att trots att det enligt plan- och bygglagen inte är tillåtet att besluta om sådana planer som kan medverka till att miljö kvalitetsnormer överskrids, har det i praktiken visat sig att få planer hindras av miljö kvalitetsnormerna.

2.7 Krav på lokalt omhändertagande av dagvatten

En särskild fråga är om PBL tillåter att det uppställs planbestämmelser, med innebörden att det ska se ett *lokalt* omhändertagande av dagvatten. Jag anser inte att detta är möjligt. Uppfattningen stöds av flera argument.

För det första anser jag att det inte finns stöd för en sådan planbestämmelse i 4 kap. PBL. Det närmaste är möjligen villkorsregeln i 4 kap. 14 § 1p. PBL, men genom den kan skrivningen i planbestämmelsen endast vara ganska allmän, d.v.s. att man före bygglovet ska ha löst avloppsfrågan som i och för sig kan avse dagvatten. Men var finns stödet för att det måste vara lokalt?

För det andra måste man anse att ett krav på lokalt omhändertagande av dagvatten är en mycket oklar bestämmelse. Vad avses med "lokalt" och vad avses med "omhändertagande"? Inkluderar omhändertagande enbart avledning, eller också rening?

För det tredje utgör ett lokalt omhändertagande av avloppsvatten, t.ex. dagvatten, en verksamhet som rent principiellt faller under miljöbalkens be-

⁵⁷ Ekelund/Gipperth s. 37 med där anförda källor.

stämmelser. Utsläpp av dagvatten faller in under 9 kap. 1 § 1 eller 2 punkten i balken. Skulle det finnas ett detaljplanekrav på att det inom planområdet *ska* finnas ett system för omhändertagande av dagvatten, måste man undersöka vad som skulle hända om prövningen enligt miljöbalken skulle leda fram till att det är en dålig lokalisering för en sådan anläggning.⁵⁸ Etablerades anläggningen ändå blev det i strid mot miljöbalken, och gjorde man inte det skulle det inte stämma med planbestämmelsen.

För det fjärde strider en sådan planbestämmelse mot principen att PBL är fränstyrande, inte tillstyrande. Genom planbestämmelser kan man *skapa möjligheter* för att ha lokalt omhändertagande av dagvatten inom planområdet t.ex. genom att ange att viss mark *får* användas för detta ändamål eller att markytan ska ha viss beskaffenhet. Enligt min uppfattning går det emellertid inte att framtvunga sådana dagvattenlösningar genom planbestämmelser.

3. Miljöbalken

3.1 Anmälan eller tillstånd för dagvattenanläggningar

Dagvatten är inte alltid avloppsvatten. Av definitionen av avloppsvatten i 9 kap. 2 § MB följer att dagvatten samtidigt är avloppsvatten endast om vattnet avleds för avvattning av mark inom detaljplanelagda områden som inte görs för en eller vissa fastigheters räkning (3p.), samt om det avleds för avvattning av begravningsplats (4p). Sådant dagvatten kan för enkelhets skull kallas Avloppsdagvatten. Annat dagvatten kan kallas just Annat dagvatten.

Utsläppande av avloppsdagvatten från mark, byggnader eller anläggningar till mark, vattenområden eller grundvatten klassas som miljöfarlig verksamhet.⁵⁹ Detta kan vara tillstånds- eller anmälningspliktigt. När det gäller avloppsdagvatten uppfattar jag rättsläget enligt följande.⁶⁰

Frågan om tillstånd och anmälan för utsläpp av avloppsdagvatten finns dels i förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd (FMH), och dels i bilaga 1 till denna förordning. Tillståndskravet i FMH⁶¹ omfattar inrättandet (och driften) av en anläggning för WC-vatten på upp till 200 personekvivalenter, och kravet på anmälan⁶² till den kommunala nämnden omfattar inrättande (och driften) av andra avloppsanläggningar än WC, d.v.s. bland annat

⁵⁸ Även om dagvatten generellt sett kanske inte är så förorenat att det kan finnas anledning att ställa krav enligt miljöbalken, så är det en principiell fråga.

⁵⁹ 9 kap. 1 § 1 st. 1 punkten MB.

⁶⁰ Utsläpp av Annat dagvatten som alltså inte utgör avloppsvatten enligt 9 kap. 3 § MB kan ändå vara miljöfarlig verksamhet enligt 9 kap. 1 § 1 st. 2 punkten MB.

⁶¹ 13 § 1 stycket förordning om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd (1998:899).

⁶² 13 § 2 st. FMH

avloppsanläggningar för dagvatten. Kommunfullmäktige kan sedan för vissa delar av kommunen föreskriva om tillståndsplikt även för sådana anläggningar,⁶³ vilket ofta görs genom lokala hälsoskyddsföreskrifter eller i vattenskyddsföreskrifter. Större avloppsanläggningar regleras genom bilagan till denna förordning.

Visserligen finns det i bilagan till FMH bestämmelser som gör att stora dagvattenanläggningar teoretiskt sett skulle kunna falla in under tillståndsplikten, eftersom de reglerar ”avloppsvattenanläggningar”. Men då tillståndsplikten är relaterad till anläggningar ”som motsvarar mer än 2 000 personekvivalenter”⁶⁴ så bedömer jag att ingen anläggning i praktiken kommer att uppfylla detta kriterium eftersom dagvatten innehåller mycket små mängder BOD⁶⁵. Gränsen för s.k. C-verksamheter går vid 200 pe, och det torde inte vara omöjligt att denna gräns kan uppnås för en dagvattenanläggning.

Slutsatsen är därför att när det gäller avloppsanläggningar enbart avsedda för avloppsdagvatten, så lär alla enligt 13 § 2 st. FMH vara anmälningspliktiga utom i de fall där kommunen inom vissa områden infört tillståndsplikt med stöd av 14 § FMH. Det förekommer diskussioner om huruvida 13 § 2 st. FMH verkligen avser att omfatta dagvatten, men jag menar att det är så inom detaljplanlagda områden.

Det kan inte heller uteslutas att vissa anläggningar för omhändertagande av dagvatten kan kräva samråd enligt 12 kap. 6 § MB.⁶⁶

3.2 Miljöbalkens krav på försiktighetsmått

Oavsett om en verksamhet eller åtgärd som faller in under miljöbalken kräver tillstånd, anmälan eller ingetdera, så måste den ändå uppfylla miljöbalkens samtliga krav på försiktighetsmått. Eftersom miljöbalken bygger på den omvända bevisbördan, är det verksamhetsutövaren som ska visa att det inte ens föreligger risker med den planerade eller igångsatta verksamheten. Utsläpp av såväl BOD, olja, kemikalier, näringsämnen liksom virus och smittämnen är några exempel på vad som omfattas av balkens skydd. Också

⁶³ 13 § 3 st. FMH.

⁶⁴ En personekvivalent (pe) motsvarar utsläppen av 70 g BOD₇, och mot bakgrund av att dagvatten innehåller väldigt små mängder BOD så kommer förmodligen denna gräns aldrig att nås i praktiken. 1 pe är lika med så mycket syre som går åt till att bryta ner 70g syreförbrukande ämnen under 7 dagar.

⁶⁵ I Dagvatten, teknik, lagstiftning och underlag för policy, menar man att helt fristående dagvattenanläggningar utan anslutning till spillvattennätet inte kan klassificeras som B eller C anläggningar enligt FMH. Jag håller inte med om den uppfattningen.

⁶⁶ Jag har valt att här inte gå in på markavvattnings och om gränsdragningar mot sådana företag.

risker till följd av att en recipient blir grumlig till följd av dagvattenutsläpp omfattas.

I 2 kap. finns de grundläggande reglerna om bland annat lokalisering som säger att man ska välja en plats som är lämplig med hänsyn till att syftet ska kunna uppnås och övriga försiktighetsmått för att minimera utsläppen av miljö- eller hälsofarliga utsläpp samt för att öka möjligheterna till resurshushållning och kretslopp.

De krav som ställs får inte vara orimliga i förhållande till den nytta som verksamheten genererar (2 kap. 7 §), vilket betyder att man inte kan ställa krav på åtgärder som egentligen inte behövs eller där de bedöms vara orimligt dyra.

I denna bestämmelse finns även hänvisningen till miljökvalitetsnormer, där det sägs att de krav ska ställas som behövs för att följa en miljökvalitetsnorm. Om det finns ett åtgärdsprogram som har fastställts för att följa normen, ska det vara vägledande för bedömningen av behovet.

Medan 2 kap. MB omfattar både avloppsdagvatten och annat dagvatten, omfattar 9 kap. 7 § 1 st. MB endast avloppsdagvatten. I denna bestämmelse finns den mer preciserade bestämmelsen om hur utsläpp av avlopps(dag)vatten ska hanteras:

”Avloppsvatten skall avledas och renas eller tas om hand på något annat sätt så att olägenhet för människors hälsa eller miljön inte uppkommer. För detta ändamål skall lämpliga avloppsanordningar eller andra inrättningar utföras.”

Den skarpaste bestämmelsen finns i 12 § FMH,⁶⁷ vars innebörd är att det i princip är förbjudet att släppa ut t.ex. avloppsdagvatten i ett vattenområde om det inte är uppenbart att detta kan ske utan olägenheter. Med vattenområde avses ett område som täcks av vatten vid högsta förutsebara vattenstånd.⁶⁸ Vattenområde innefattar inte grundvatten.

Samtliga krav i miljöbalken och i förordningar och föreskrifter meddelade med stöd av balken ska följas av alla, men när det gäller dagvatten är alltså en avgörande fråga för vissa bestämmelsers tillämplighet, om frågan gäller avloppsdagvatten eller det som här kallas annat dagvatten.

⁶⁷ Det är förbjudet att i vattenområde släppa ut avloppsvatten från vattentoalett eller tätbebyggelse, om avloppsvattnet inte har genomgått längre gående rening än slamavskiljning.

⁶⁸ 11 kap. 4 § MB.

3.3 Förhållandet mellan miljöbalken och PBL

Grundprincipen när det gäller miljöbalkens förhållande till andra lagar är att de gäller parallellt.⁶⁹ Detta gäller även PBL, vilket betyder att för att en verksamhet eller en anläggning ska få etableras på viss plats krävs det att både MB och PBL ger sitt "godkännande". Detta gäller även om det inte krävs något formellt tillståndsförfarande enligt MB.

Ett undantag från denna huvudregel är att ett tillstånd enligt miljöbalken inte får ges i strid mot en detaljplan,⁷⁰ och ett annat är att vid planläggning och i andra ärenden enligt PBL ska MKN i 5 kap. MB eller i föreskrifter som har meddelats med stöd av 5 kap. MB följas.⁷¹

Att MB och PBL gäller parallellt innebär att dessa lagar kan gälla för samma verksamheter, men det innebär inte att dessa författningar reglerar med samma syfte. Medan ett syfte med miljöbalkens regler är att undvika att omgivningen skadas av utsläpp av dagvatten, är ett syfte med PBL att kunna reservera mark för sådana anläggningar som ska ta hand om dagvattnet.

Trots att det finns regler i miljöbalken som syftar till att minska effekterna av t.ex. dagvattenutsläpp, så måste det naturligtvis till en ordentlig analys av hela systemet för att det ska vara möjligt att dra några slutsatser av huruvida det fungerar eller inte. Det vore t.ex. intressant att studera den kommunala tillsynen över dagvattenhanteringen.

4. Lag om allmänna vattentjänster

Dagvatten är en fraktion av avloppsvatten. Ansvaret för att ta hand om avloppsvatten ligger antingen på den enskilda fastighetsägaren eller på kommunen. Kommunens ansvar regleras i 6 § lag om allmänna vattentjänster, LAV.⁷²

⁶⁹ 1 kap. 3 § MB. I fråga om verksamhet som kan orsaka skada eller olägenhet för människors hälsa, miljön eller andra intressen som skyddas enligt *miljöbalken* tillämpas utöver balken även bestämmelser i annan lag. Såvitt gäller skydd mot ohälsa och olycksfall i arbete samt i sådana hänseenden i övrigt som huvudsakligen avser arbetsmiljön tillämpas bestämmelserna i arbetsmiljölagen.

⁷⁰ 2 kap. 6 § 3 st. PBL.

⁷¹ 2 kap. 10 § PBL.

⁷² Om det med hänsyn till skyddet för människors hälsa eller miljön behöver ordnas vattenförsörjning eller avlopp i ett större sammanhang för en viss befintlig eller blivande bebyggelse, skall kommunen 1. bestämma det verksamhetsområde inom vilket vattentjänsten eller vattentjänsterna behöver ordnas, och 2. se till att behovet snarast, och så länge behovet finns kvar, tillgodoses i verksamhetsområdet genom en allmän va- anläggning.

En viktig omständighet är att avloppsvattenbegreppet i miljöbalken och avloppsbegreppet i LAV inte är identiska, vilket bland annat har betydelse för dagvattenansvaret.

Skillnaden är att medan miljöbalkens avloppsvattenbegrepp, vad gäller dag- och dränvatten, relaterar till detaljplanelagda områden samt begravningsplatser, så relateras vattentjänstlagen i dessa sammanhang till områden *med samlad bebyggelse*.⁷³ För att kommunen enligt 6 § LAV ska ha ansvar för att ta hand om dagvatten krävs det sålunda dels att förutsättningarna i 6 § är uppfyllda, dels att det anses vara ett område med samlad bebyggelse.⁷⁴ Rent teoretiskt kan detta vara både inom och utanför Dp- områden.

När det gäller kommunens ansvar för att enligt 6 § bygga ut avloppssystem för dagvatten, skriver man i motiven till LAV:⁷⁵

*”Utbyggnadsskyldighet bör alltså gälla om det i ett område med en samlad bebyggelse finns ett faktiskt behov av en samlad lösning av dag- och dränvattenfrågorna, dvs. när avvattningen av bebyggelseområdet med hänsyn till va-lagstiftningens skyddsintressen behöver lösas i ett större sammanhang.”*⁷⁶

Längre fram skriver Qviström:

*Frågan om fastighetens behov av vattenavledning över huvud taget får också bedömas på vanligt sätt. Det innebär att prövningen normalt får utgå från presumtionen att fastigheten skall anses ha ett sådant behov, om vattnet från fastigheten inte kan tas om hand genom naturlig avledning till våtmarker eller vattendrag eller genom markinfiltration inom fastigheten eller på angränsande markområden från vilka vattenavledning inte sker genom huvudmannens försorg.”*⁷⁷

Medan va-huvudmannens ansvar för spillvatten begränsas till normalt hushålls- och dricksvatten, och dricksvatten begränsas till att det ska ha den kvalitet som följer av livsmedelslagstiftningen så finns för dag- och dränvatten varken kvalitativa eller kvantitativa begränsningar.

Detta innebär att oavsett hur förorenat dagvattnet än är eller hur stora vattenmängderna än är så är det en kommunal skyldighet att avleda och rena det inom områden med samlad bebyggelse.⁷⁸ Det omfattande ansvaret uppvägs

⁷³ Se definitionen av ”avlopp” i 2 § LAV.

⁷⁴ Prop. 2005/06:78 s. 47. Qviström s 39. Qviström betonar här att man i prop. till LAV (specialmotiveringen) har en felaktig formulering på denna punkt.

⁷⁵ Prop. 2005/06:78 s. 47.

⁷⁶ Prop. 2005/06:78 s. 47.

⁷⁷ Qviström s. 141.

⁷⁸ Prop. 2005/06:78 s. 43.

dock av att kommunen fått möjligheter att ta ut högre avgifter för starkt förorenat dagvatten från den enskilde fastighetsägaren, vilket innebär ett undantag från den annars rådande huvudprincipen i LAV som säger att kostnaderna ska fördelas jämt inom VA-kollektivet.⁷⁹

Samtidigt som förbindelsepunkten upprättats inträder också avgiftsskyldigheten för fastighetsägarna. Denna skyldighet finns kvar även om dagvattnet tas omhand av huvudmannen genom olika former av lokalt omhändertagande, och så länge som omhändertagandet fungerar.⁸⁰

När det gäller t.ex. lokalt omhändertagande av dagvatten, där någon tydlig förbindelsepunkt inte upprättas därför att man byggt översilningsytor, våtmarker eller vattenmagasin etc., så inträder avgiftsskyldigheten istället från det att ”*huvudmannen har ordnat de anordningar som behövs för bortledandet och informerat fastighetsägaren om detta*”.⁸¹

När det gäller rättigheter och skyldigheter enligt LAV så kan dessa varken avtalas bort eller skrivas bort genom planbestämmelser. Genom detaljplan kan dock bestämmas vilka anläggningar som ska utgöra gemensamhetsanläggningar, vilka fastigheter som ska ingå i dessa samt markområden som kan behövas för anläggningarna.⁸² Enligt rättspraxis kan det anses skäligt att för en gemensamhetsanläggning, som ju innefattar ett antal fastigheter, endast upprätta *en* förbindelsepunkt.⁸³ Det lokala ledningsnätet faller då inom samfällighetens ansvar fram till förbindelsepunkten. Detta betyder att man i planen visserligen kan bestämma att det ska bildas en samfällighet som tar hand om vatten och avlopp för vissa fastigheter inom planen, men faller området under kommunalt ansvar enligt LAV så gäller det ändå och det upprättas en gemensam förbindelsepunkt för hela samfälligheten till det allmänna va-systemet.

Enligt 11 § LAV får inte en allmän va-anläggning ordnas i strid med detaljplan, områdesbestämmelser eller andra bestämmelser om hur marken skall bebyggas, eller så att den försvårar en ändamålsenlig bebyggelse eller lämplig planläggning.

⁷⁹ I motiven (prop. 2005/06:78 s. 46) skriver man: ”Åtminstone i storstädernas stadskärnor, som tillhör de områden där rening av dagvattnet kan behövas, lär fordonstrafiken utgöra den främsta föroreningskällan. Detta talar för att väghållaren eller den som annars svarar för allmänna platser inom verksamhetsområdet i större omfattning bör bära kostnaderna för dagvattenhanteringen. Det är inte orimligt att de särskiljbara kostnaderna för avledande och rening delas mellan dessa kostnadsbärare och va-kollektivet enligt vad som är skäligt med hänsyn till den berörda allmänna markens omfattning och va-kollektivets nytta av vattentjänsten.”

⁸⁰ Qviström s. 140.

⁸¹ 25 § 2 punkten LAV.

⁸² 4 kap. 18 § PBL.

⁸³ Qviström s. 73.

5. Gemensamhetsanläggningar

Om det inte föreligger skyldighet för kommunerna att enligt LAV ta hand om dagvattnet, så är det den enskilda fastighetsägaren som själv som får ansvara för detta. Ligger fastigheterna tätt kan det ligga nära tillhands att ta hand om dagvattnet gemensamt, genom att bilda en gemensamhetsanläggning. Så som beskrivits ovan kan även samfälligheter bildas inom ett kommunalt verksamhetsområde för vatten och eller avlopp.

Oavsett om en avloppsanläggning drivs inom ramen för vattentjänstlagen, det är en samfällighet eller det är en enskild som är verksamhetsutövare så är det alltid miljöbalkens bestämmelser som styr lokalisering och andra försiktighetsmått relaterade till miljö, hälsa eller hushållning med naturresurser.

Rapportens slutsatser har placerats i kapitel 1.

Appendix

Inledning

I uppdraget ingick också att ge konkreta råd om hur detaljplanebestämmelser kan utformas när det gäller dagvattenfrågor. Jag fick även en lista över förslag till planbestämmelser som jag ombetts att kommentera, vilket görs sist i detta dokument.

Utgångspunkten är att planbestämmelserna formuleras som en *rätt att använda* mark eller vatten på visst sätt. Genom att formulera bestämmelserna som en avgränsad tillåtelse, blir innebörden att endast den angivna markanvändningen och utformningen är tillåten.⁸⁴

Bestämmelserna kan kompletteras med *villkor* som kopplas till bygglovet. Till olika användningsbestämmelser kopplas sedan ett antal mer *tekniska bestämmelser* om utformning och utförande, såsom att ”byggnader ska utföras..., förses med..., grundläggas på ... etc.”...

Bestämmelser om allmänna anordningar på enskild mark utformas som *inskränkningar*; ”åtgärder får inte vidtas som hindrar...

För nya byggnader, anläggningar etc. får kommunen bestämma placering, utformning och utförande såsom grundläggning, grundvattenskydd, men en planbestämmelse får inte göras beroende av annan myndighets avgörande.

Boverket ger exempel på hur bestämmelser i detaljplan kan formuleras.⁸⁵ Nedan återges några av dessa som bedöms vara av relevans för bestämmelser rörande dagvattenhantering, antingen därför att de direkt tar upp dagvatten eller därför att de visar en godtagbar preciseringsgrad.

UTFORMNING AV ALLMÄNNA PLATSER

- Naturlig våtmark för rening av dagvatten.
- Markens höjd får inte ändras.
- Grusyta.
- Trädet får inte fällas.
- Markytan skall möjliggöra infiltration av dagvatten.

⁸⁴ Uppgifterna i avsnittet är hämtat från Boverket: Boken om detaljplan, s. 64-70.

⁸⁵ Ibid s. 175-178.

BEGRÄNSNINGAR AV MARKENS BEBYGGANDE

- Marken får inte bebyggas.
- Marken skall vara tillgänglig för gemensamhetsanläggning.

MARKENS ANORDNANDE (utformning av kvartersmark) Mark och vegetation

- Trädet får inte fällas.
- Markytan skall möjliggöra infiltration av dagvatten.
- Ängsmark som inte får gödslas eller planteras (sick!). Jag håller inte med om detta/JC.
- Anlagd våtmark.

Utseende (ny bebyggelse)

- Taktäckning skall vara rött lertegel.

Byggnadsteknik

- Största djup i meter för dränerande ingrepp.
- Takvatten skall avledas ovan mark.
- Dagvatten skall infiltreras.

Svenskt vatten ger i rapporten P105 förslag på olika planbestämmelser, enligt min uppfattning bör de exemplen delas upp mellan vad som ska skrivas in i planbestämmelserna och vad som kan skrivas i planbeskrivningen.⁸⁶

Också i rapporten Miljökvalitetsnormer för vatten⁸⁷ ges förslag på ett antal planbestämmelser, jag har inga invändningar i sak mot dessa. En övergripande kritik är dock att förslagets rättsliga grund i 4 kap. PBL känns mycket skakig. Läsaren bör därför bortse från dessa. En intressant läsning om olagliga kommunala planbestämmelser finns även i den ovan citerade rapporten av Carl Caesar och Eidar Lindgren.

Kommentarer till förslag på planbestämmelser

De kommentarer som ges nedan återspeglar författarens uppfattning utifrån det material som studerats. Det ges säkert utrymme för diskussioner och olika uppfattningar. En diskussion som jag hoppas kommer att fortsätta rör frågan om hur mycket syftet bakom de olika bestämmelserna i 4 kap. ska styra tillämpningen. Är syftet bakom bestämmelsen att införa skyddsåtgärder mot erosion, sättningsskador och andra skador till följd av översvämning så

⁸⁶ Svenskt vatten, P105, s. 38 I rapporten är avsaknaden av referenser besvärande. Det finns visserligen en omfattande litteraturlista, men det saknas fotnoter för att det ska vara möjligt att kontrollera om deras förslag grundas på eget tyckande eller på andra källor. Jag saknar referenser till den juridiska litteraturen.

⁸⁷ Miljökvalitetsnormer för vatten, s. 21.

anser inte jag att bestämmelsen kan grunda en planbestämmelse där syftet är att klara av att förhindra att grundvatten förorenas rent allmänt eller där en statusklassning enligt vattenförvaltningsförordningen inte klaras. Men naturligtvis kan man ställa sig frågan om hur långt man kan hävda grunden gestaltning när man ställer krav på bevuxna tak, men där syftet egentligen inte handlar om gestaltning utan om att fördröja regnvattnets flöde innan det når marken. Detsamma torde gälla bestämmelsen om tekniska krav på byggnader. Jag är inte helt övertygad om hur dessa frågor ska hanteras.

70 c)⁸⁸ Dagvatten skall fördröjas inom kvartersmark. Varje fastighet får släppa ut max 1,5 liter vatten/sek och hektar.

Kommentar: Om syftet är att klara en MKN anser jag att det saknas lagstöd för bestämmelsen, men om syftet är att motverka effekter av översvämning så kan det vara ok enligt 4: 12 1p. I så fall, skriv istället att det ska finnas möjlighet att fördröja dagvatten inom kvartersmark.

Beträffande andra ledet anser jag inte att det finns lagstöd för formuleringen. Det lär vara helt omöjligt för fastighetsägaren att kontrollera att sådana bestämmelser följs. Min uppfattning är att det generellt sett är bättre att helt överlämna regleringen av flöden av avloppsvatten till miljöbalken, den gäller dessutom oavsett vad som föreskrivs i planen. Det finns risk för att det uppstår konflikt mellan planbestämmelsen och miljöbalkens krav. Slutligen bör man fråga vilken organisation plan- och byggmyndigheten har för att kontrollera hur en sådan bestämmelse efterlevs? Eftersom kravet inte ställs genom miljöbalken kan det inte anses vara en fråga för miljötillsynsmyndigheten.

85 a) n2 - Magasin för fördröjning av dagvatten skall anläggas.

Kommentar: Samma inledande kommentar som ovan. Skriv istället att det ska finnas möjlighet att inom planområdet anlägga magasin för fördröjning eller hantering av dagvatten. Det går inte att i detaljplan reglera till förmån för något utanför planområdet.

120 d) Inom småhusfastigheter ska fördröjningsmagasin med en effektiv volym av 3 m³ per 100 m² reducerad area anläggas.

Kommentar: Samma inledande kommentar som ovan. Skriv istället att det ska finnas möjlighet att anlägga fördröjningsmagasin etc. Syftet med åtgärden får beskrivas i planbeskrivningen,

⁸⁸ Nummer och siffror hänvisar till något som inte är känt för författaren.

och det kan diskuteras om inte den bakomliggande uträkningen ska finnas i planbeskrivningen istället.

120 e) e) Stuprör förses med utkastare till tomtmark innan anslutning till magasin.

Kommentar: En mycket detaljerad bestämmelse. Kan vara en teknisk åtgärd, men också ett skydd för att motverka översvämning. Jag hittar inget lagstöd för en sådan bestämmelse om syftet är att klara av en MKN eller andra föroreningar. Avser byggnadens tekniska utförande 4:16 1p.

AJ Dagvatten får ej direktanslutas till ledning.

Kommentar: En mycket detaljerad bestämmelse. Se kommentaren ovan. Avser byggnadens tekniska utförande och bör vara ok genom 4:16 1p.

AJ Inom fastigheten ska flödesfördröjning ske med kapacitet om minst 10 liter per m² hårdgjord yta.

Kommentar: Se kommentar ovan. Denna bestämmelse anser jag inte är ok, eftersom det inte framgår hur marken ska inrättas för att denna fördröjning ska ske, t.ex. genom ett magasin. Det förefaller bättre att redovisa uträkningar i planbeskrivningen, och att man i planen istället avsätter yta som ska klara av en sådan dimensionering. Skriv att viss mark får användas för xxx.

GRÖNA TAK

127 b) Vid ny bebyggelse, påbyggnad eller annan ändring av byggnad som berör taket skall byggnader förses med växttak eller annat material med motsvarande egenskaper beträffande fördröjning och rening av dagvatten, bindning av partiklar och estetik.

Kommentar: I denna bestämmelse är det uppenbart att syftet är att reglera dagvattenflöden, inte en gestaltungsfråga. Se mitt inledande resonemang ovan till detta avsnitt.

Vad gäller kravet för ombyggnation är jag dessutom tveksam då en ny plan inte kan påverka befintlig bebyggelse

143 a) f1 - Byggnadens tak skall täckas med sedum eller annan dagvattenfördröjande vegetation.

Kommentar: Se kommentar ovan.

178 e) Industrimark: Byggnader ska, vid större tillbyggnad eller inte obetydlig nybyggnad, utföras med vegetationstäckta tak.

Kommentar: Se kommentarer ovan.

Inte ok att ställa ett sådant krav vid ombyggnation då jag misstänker att det även kan ha med husets tekniska konstruktion att göra. Hur mycket väger t.ex. ett växttak? Regeln är oklar, vad avser med ”större tillbyggnad” eller ”obetydlig tillbyggnad”?

191 Komplementbyggnader utförs med sedumtak eller liknande dagvattenfördröjande åtgärd.

Kommentar: Se kommentarer ovan.

AJ Tillkommande byggnader utföres med vegetationstäckta tak.

Kommentar: Se kommentarer ovan.

MARKYTOR OCH INFILTRATION

6 c) n2 - Markyta för parkering skall möjliggöra infiltration av dagvatten.

Kommentar: Det går att ifrågasätta denna planbestämmelse utifrån diskussionen i samband med 4 kap. 8 § PBL.

Möjligen ok med stöd av 4:12 1p. Ett detaljplanekrav måste grundas på risker för översvämning, erosion etc. inom planområdet.

21 Dagvatten ska tas omhand lokalt genom infiltration på den egna tomten.

Kommentar: Se min diskussion ovan avsnitt 2.8.

Möjligen ok med stöd av 4:12 1p. Det går inte att i detaljplan reglera till förmån för något utanför planområdet. Ett detaljplanekrav måste grundas på risker för översvämning, erosion etc. inom planområdet.

45 b) Marken får ej hårdgöras.

Kommentar: Se vad jag ovan anfört under avsnitt 2.4 om 4 kap. 10 § PBL.

Möjligen ok med stöd av 4:12 1p. se anmärkning ovan.

52 b) Minst 10 % av fastighetens yta skall vara anordnad så att den är tillgänglig för infiltration av dagvatten.

Kommentar: Se vad jag ovan anfört under avsnitt 2.4 om 4 kap. 10 § PBL.

Möjligen ok med stöd av 4:12 1p. Det går inte att i detaljplan reglera till förmån för något utanför planområdet. Ett detalj-

planekrav måste grundas på risker för översvämning, erosion etc. inom planområdet.

78 c) Minst 20% av tomtytan skall förses med gräs eller annan infiltrationsyta.

Kommentar: Se vad jag ovan anfört under avsnitt 2.4 om 4 kap. 10 § PBL.

Möjligen ok med stöd av 4:12 1p. Det går inte att i detaljplan reglera till förmån för något utanför planområdet. Ett detaljplanekrav måste grundas på risker för översvämning, erosion etc. inom planområdet.

141 a) Parkering skall anordnas. Marken skall vara genomsläpplig för dagvattnen och ytan vara av grus.

Kommentar: Bättre att skriva att mark ska avsättas för parkering.

Se vad jag ovan anfört under avsnitt 2.4 om 4 kap. 10 § PBL. Möjligen ok med stöd av 4:12 1p. Det går inte att i detaljplan reglera till förmån för något utanför planområdet. Ett detaljplanekrav måste grundas på risker för översvämning, erosion etc. inom planområdet.

152 a) Markytan ska ha genomsläpplig markbeläggning t.ex. grus, armerat gräs mm.

Kommentar: Se vad jag ovan anfört under avsnitt 2.4 om 4 kap. 10 § PBL.

Möjligen ok med stöd av 4:12 1p. Det går inte att i detaljplan reglera till förmån för något utanför planområdet. Ett detaljplanekrav måste grundas på risker för översvämning, erosion etc. inom planområdet.

AJ Markytan får ej hårdgöras.

Kommentar: Se vad jag ovan anfört under avsnitt 2.4 om 4 kap. 10 § PBL.

Möjligen ok med stöd av 4:12 1p. Det går inte att i detaljplan reglera till förmån för något utanför planområdet. Ett detaljplanekrav måste grundas på risker för översvämning, erosion etc. inom planområdet.

AJ Fastigheten får hårdgöras till maximalt 50 % av den totala ytan.

Kommentar: Se vad jag ovan anfört under avsnitt 2.4 om 4 kap. 10 § PBL.

Möjligen ok med stöd av 4:12 1p. Det går inte att i detaljplan reglera till förmån för något utanför planområdet. Ett detaljplanekrav måste grundas på risker för översvämning, erosion etc. inom planområdet.

AJ Garageuppfarter ska utföras i för vatten väl genomsläppligt material.

Kommentar: Se vad jag ovan anfört under avsnitt 2.4 om 4 kap. 10 § PBL.

Möjligen ok med stöd av 4:12 1p. Det går inte att i detaljplan reglera till förmån för något utanför planområdet. Ett detaljplanekrav måste grundas på risker för översvämning, erosion etc. inom planområdet.

AJ Gemensamma parkeringsytor får ej hårdgöras.

Kommentar: Se vad jag ovan anfört under avsnitt 2.4 om 4 kap. 10 § PBL.

Möjligen ok med stöd av 4:12 1p. Det går inte att i detaljplan reglera till förmån för något utanför planområdet. Ett detaljplanekrav måste grundas på risker för översvämning, erosion etc. inom planområdet.

AJ Parkeringsytor för fler än två fordon får ej hårdgöras.

Kommentar: Se vad jag ovan anfört under avsnitt 2.4 om 4 kap. 10 § PBL.

Möjligen ok med stöd av 4:12 1p. Det går inte att i detaljplan reglera till förmån för något utanför planområdet. Ett detaljplanekrav måste grundas på risker för översvämning, erosion etc. inom planområdet.

AJ Anslutning till kommunal dagvattenledning sker endast via kupa-brunn på genomsläpplig mark.

Kommentar: Detta handlar om förbindelsepunkten enligt vattentjänstlagen. Hur många detaljer är nödvändiga att föreskriva och hur mycket måste kunna avgöras av va-huvudmannen? Jag bedömer detta som allt för detaljerat, och känner mig tveksam till utformningen.

Man kan också föra in den diskussion jag i avsnitt 2.4 för om 4 kap. 16 § PBL.

AJ Före anslutning till kommunal ledning ska dagvattnet översila minst 10 m genomsläpplig mark.

Kommentar: Se vad jag ovan anfört under avsnitt 2.4 om 4 kap. 10 § PBL.

Möjligen ok med stöd av 4:12 1p. Man kan även fundera över om denna bestämmelse föregår den bedömningen som Vahuvudmannen vill göra?

SORTERING AV DAGVATTEN

127 d) Vid ny bebyggelse, påbyggnad eller annan ändring av byggnad som berör taket skall dagvatten från taktytor avledas separat från övrigt dagvatten för att källsortering av dagvatten åstadkoms eller underlättas på sikt.

Kommentar: Man kan föra in den diskussion jag i avsnitt 2.4 för om 4 kap. 16 § PBL.

I ett beslut har regeringen inte godtagit en planbestämmelse med lydelsen: *"Toalettsystem ska vara kretsloppsanpassade. Sådana system ska väljas som avskiljer närsalter och gör det möjligt att återföra dessa till jordbruket."* Regeringen grundar sitt beslut på Boverkets yttrande, som dels menar att det i PBL saknas rättsligt stöd för att kräva källsortering av avloppsvatten för att sortera ut av närsalter, och dels menar Boverket att syftet med planbestämmelsen måste vara skydda planområdet inte omgivningen.⁸⁹ Möjligen kan man tänka sig att det är ok om man inte för in "för att källsortering av dagvatten" utan att man i planbestämmelsen stannar vid att skriva "skall dagvatten från taktytor avledas separat från övrigt dagvatten" En sådan bestämmelse skulle kunna grundas på 4 kap. 16§ 1p. Jag ställer mig dock tveksam även till en sådan tolkning, men vill inte utesluta den.

AJ Dräneringsvatten ska avledas ovan mark.

Kommentar: Ok om det avser att skydda planområdet, 4:12 1p.

AJ Takdagvatten ska avledas i separat ledning.

Kommentar: Se kommentar ovan 127d).

58 b) Dagvatten från trafiktytor förses med anordning för oljeavskiljning och filter i dagvattenbrunnar.

Kommentar: Jag anser inte att man kan ställa krav på oljeavskiljning genom plankrav. Det är bättre att helt förlita sig på miljöbalken. Boverket har i yttrande uttalat att bl.a. oljeavskiljare är en typ av skyddsåtgärd som inte kan säkerställas genom planbestämmelser.⁹⁰ Dessutom förefaller kravet allt för detaljerat.

⁸⁹ Regeringens beslut M2003/521/F/P 2004-06-10.

⁹⁰ Boverket 2004-02-20 s. 6.

104 Endast ringa förorenat dagvatten, t ex. takdagvatten eller renat väg- och parkeringsdagvatten, får ledas direkt till recipient.

Kommentar: Inte ok. Ok. Oklar regel, vad innebär "ringa förorenat"? Ska regleras genom miljöbalken.

117 a) Förorenat dagvatten från parkering ska renas på kvartersmark.

Kommentar: Inte ok. Vad menas med förorenat, vad menas med renas? Enligt min uppfattning är det bättre att helt förlita sig på miljöbalken.

119 d) Dagvatten från parkeringsytor med fler än 30 parkeringsplatser ska renas från oljeföroreningar och partiklar innan anslutning till övrigt dagvatten.

Kommentar: Inte ok. Varför inte förlita sig på miljöbalken?

127 c) Nyanlagda parkeringsytor med 10 platser eller fler skall förses med sediment- oljeavskiljare.

Kommentar: Inte ok. Bättre att lita på miljöbalkens bestämmelser.

178 d) Samfällighetsmark: Dagvatten från gemensamma parkeringsytor ska översila gräsyta motsvarande minst 20 % av parkeringsytan, eller renas på annat sätt till samma grad.

Kommentar: Eftersom syftet är att skapa system för att rena dagvattnet, inte att förhindra erosionsskador- översvämningar etc. så anser jag inte att denna är ok.

AJ Dagvatten från trafikytor ska genomgå erforderlig olje- och partikelavskiljning.

Kommentar: Inte ok, oprecis. Reningsfrågor överlämnas till miljöbalken.

MARKENS ANORDNANDE FÖR DAGVATTNETS OMHÄNDERTAGANDE

6 e) n5 - Marken skall vara tillgänglig för t.ex. diken, dammar, fördröjningsmagasin.

Kommentar: Se diskussionen om 4 kap. 8 § PBL under 2.4 ovan. Anledningen bakom bestämmelsen bör anges i planbeskrivningen. Samtidigt kan det ju vara så att syftet med planen är att skapa förutsättningar och plats för rening av dagvatten från planområdet eller utifrån.

27 a) Reningsvåtmarker och/eller vegetationsbeklädd, säckduken ska anordnas.

Kommentar: Som ovan beror det på syftet. Är det att minska risker för översvämningar eller är det att rena dagvattnet? Generellt är det bättre att avsätta mark där sådana anläggningar kan anordnas. Är syftet att minska risken för översvämningar etc. bör det vara ok.

41 a) Marken ska vara tillgänglig för omhändertagande och fördröjning av dagvatten i ett öppet dagvattensystem.

Kommentar: Se kommentaren ovan, och man kan tillägga att bestämmelsen kan vara allt för detaljerad.

45 a) Marken ska vara tillgänglig för gemensamhetsanläggning för dagvatten.

Kommentar: ok 4:18, 4p.

MATERIALVAL OCH FÖRBUD MOT OLIKA ÄMNEN

125 g) Byggnader ska ej ha beklädnader av koppar eller omålad zink.

Kommentar: Se mina kommentarer i avsnitt 2.4 gällande 4 kap. 16 § PBL.

150 b) Markytan vid parkeringsplatserna skall möjliggöra infiltration av dagvatten, saltning får ej användas

Kommentar: Inte ok att reglera saltning. Se dock Boken om detaljplan, där man skriver att följande planbestämmelse är OK: "Ängsmark som inte får gödslas eller planteras".⁹¹ Jag anser inte att det är ok. I övrigt beror det på vad syftet är med bestämmelsen.

150 c) Bekämpningsmedel, gödselmedel eller saltning får inte användas på ytor som kan påverka vattenkvaliteten i vattendragen och Sege å.

Kommentar: Inte ok. Se dock Boken om detaljplan, där man skriver att följande planbestämmelse är ok: "Ängsmark som inte får gödslas eller planteras".⁹² Jag håller dock fast vid min uppfattning, med stöd i yttrande från Boverket.⁹³

177 d) För vatten oskyddade material innehållande metallerna koppar eller krom får inte förekomma i utomhusmiljön, och zink skall om möjligt undvikas, detta förutsatt att inte nämnda ämnen avskiljs till minst 80 % inom planområdet.

⁹¹ Boken om detaljplan s. 176.

⁹² Ibid s. 176.

⁹³ Boverket 2004-02-20 s. 6.

Kommentar: Inte ok. Allt för detaljerad. Har fastighetsägaren möjlighet att följa detta i praktiken? Får fastighetsägaren ha en regnmätare i zink i en rabatt?

LOKALT OMHÄNDERTAGANDE I ALLMÄNHET

116 Dagvattnet skall om det inte är uppenbart omöjligt tas om hand lokalt genom infiltration och/eller flödesdämpning och rening.

Kommentar: Inte ok, se min text ovan avsnitt 2.8.

155 Fastigheten anordnas enbart med lokalt omhändertagande av dagvatten.

Kommentar: Inte ok, se min text ovan avsnitt 2.8.

177 a) Dag- och dränvattnet skall omhändertas inom planområdet.

Kommentar: Inte ok, se min text ovan avsnitt 2.8.

178 c) Samfällighetsmark: Dag- och dränvatten ska tas omhand och fördröjas lokalt, och därefter avledas på mark eller i öppna diken före anslutning till Karbyån.

Kommentar: Inte ok, se min text ovan 2.8.

KATASTROFSKYDD MM

125 b) Dagvattenutsläpp ska vara regler- och avstängningsbart.

Kommentar: Jag anser inte att denna är ok, men det kan diskuteras om den på något sätt kan falla in under 4 kap. 12 § 1p. Oklar regel.

DAGVATTENANLÄGGNINGAR

125 c) Anläggningen ska vara utformad som en allmän park. Ej stängsel. Flacka slänter.

Kommentar: Bättre att avsätta mark där dagvattenanläggning kan placeras, men kan diskuteras om lämpligheten i att ha så detaljerad reglering. Stängsel ok genom 4:9, men bör anges dimensioner? Flacka slänter bör ersättas av mer exakta dimensioner, lutningsgrader etc.

125 h) Dammen ska utformas så att branta och hala kanter undviks. Det kan göras genom stensättning eller att lera undviks. För flacka kanter rekommenderas en lutning på 1:5.

Kommentar: Dammen kan ses som en sådan förebyggande åtgärd som avses i 4 kap. 12 § 1p. I så fall bör det vara möjligt att

ställa krav på den i planbeskrivningar. I annat fall bör man istället avsätta mark där en damm kan anläggas. Skriv i bestämmelsen vilken lutning och material, i planbeskrivningen kan sedan tas in vad som ligger bakom planbestämmelsen?

ÖVRIGT

93 d) Dagvatten får inte avledas till sjön Yngern.

Kommentar: Förefaller bättre att avsätta mark för dagvattenavledning så att vattnet dras åt det håll man önskar.

Ligger Yngern inom planområdet? Om så är fallet, kan vara ok om det kan motiveras genom 4:12 1p.

103 f) Innan bygglov får beviljas skall dagvattenanläggningarna vara utbyggda och redo att tas i bruk. Provtagningsprogram, skötselplan och kontrollprogram skall vara upprättade och godkända.

Kommentar: Första meningen ok enligt 4:14 1p, andra mening- en inte ok. Får regleras genom MB.

125 d) Dagvatten får ej infiltreras.

Kommentar: Bör vara ok om det kan grundas på 4:12 1p.

OLÄMPLIGA BESTÄMMELSER OCH FORMULERINGSFRÅGOR?

45 d) Anläggningarna för fördröjning ska utföras i samråd med VA-huvudmannen.

Kommentar: Inte ok att ha planbestämmelser som kräver ytterligare utredning eller samråd med annan myndighet.

Förkortningar

- BOD – Biological oxygen demand (biologisk syreförbrukning).
- FMH – Förordning (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.
- LAV – Lag (2006:412) om allmänna vattentjänster.
- MB- Miljöbalk (1998:809).
- MKB- Miljökonsekvensbeskrivning.
- MKN – Miljökvalitetsnorm.
- PBL – Plan- och bygglag (2010:900).
- Pe – Personekvivalenter.
- Prop. – Regeringens proposition.
- ÄPBL- Äldre Plan- och bygglag (1987:10).

Källförteckning

- Boverket. Boken om detaljplan och områdesbestämmelser. Boverket Allmänna råd 1996:1 ändrad genom 2002:1.
- Boverket. Klimatanpassning i planering och byggande – analys, åtgärder och exempel. Boverket december 2010.
- Boverket. PM om bestämmelser i detaljplan. – Vad är möjligt och lämpligt att reglera. Boverket/sept. 2006/rev. jan. 2008/ipm.
- Boverket. Vatten i detaljplan. Boverket Allmänna råd 1995:2.
- Boverket. Yttrande i regeringsbeslutet M2002/2578/F/P. Boverket 20139-3330/2003, 2004-02-20.
- Caesar, Carl och Lindgren, Eidar. Kommunernas detaljplanebestämmelser. Lagstöd? Tydlighet) KTH, avdelningen för fastighetsvetenskap. Examensarbete 2009.
- Christensen, Jonas. Johansson, Mats. Palmér-Rivera, Marika. Planera vatten och avlopp. Vad lagen säger och hur den kommunala planeringen ska gå till. Länsstyrelserna 2008. Kan laddas ner på www.ekologen.se/publikationer
- Dagvatten, teknik, lagstiftning och underlag för policy. Miljösamverkan Västra Götaland juni 2004.
- Didón, Lars Uno. Magnusson, Lars. Molander, Stefan. Adolfsson, Camilla. Plan- och bygglagen (2010:900) En kommentar. Norstedts juridik 2011.
- Ekelund-Entson, Martina. Gipperth, Lena. Mot samma mål? – Implementeringen av EU:s ramdirektiv för vatten i Skandinavien. Göteborg 2010.
- Michanek, Gabriel och Zetterberg, Charlotta. Den Svenska Miljörätten. Iustus Förlag, 2:a upplagan 2007.
- Miljökvalitetsnormer för vatten. En vägledning för fysisk planering i Stockholms län, Maj 2011.
- Qviström, Jörgen. Vattentjänstlagen, en handbok. Norstedts juridik 2008.
- Regeringens beslut M2002/2578/F/P, 2004-07-01.
- Regeringens beslut M2003/521/F/P, 2004-06-10.
- Regeringens beslut M2008/2556/F/P, 2008-10-30.
- Regeringens proposition 1985/86:1. Med förslag till ny plan- och bygglag.
- Regeringens proposition 1997/98:90. Följdlagstiftning till miljöbalken mm.
- Regeringens proposition 2005/06:78. Allmänna vattentjänster.
- Regeringens proposition 2009/10:170. En enklare Plan- och bygglag.
- Svenskt vatten. Hållbar dag- och dränvattenhantering. Råd vid planering och utformning. Svenskt Vatten P105. 2011.